

Dr hab. inż. Grzegorz Sobolewski

Bezpieczeństwo świata z perspektywy naszego uczestnictwa w NATO i UE

Prowadząc obserwację dotyczącą bezpieczeństwa narodowego i międzynarodowego, jesteśmy świadkami głębokich i intensywnych przemian. Zmiany, jakie dokonały się w sferze polityczno-militarnej i społecznej w Europie i na świecie na przełomie XX i XXI wieku, zapoczątkowały wiele ważnych procesów. W Polsce, obok gruntownych przemian na obszarze społecznym i gospodarczym rozpoczęły się zmiany związane z przebudową systemu bezpieczeństwa państwa oraz dostosowanie jego kształtu i możliwości do nowych uwarunkowań i potrzeb. Wstąpienie Polski do NATO i Unii Europejskiej spowodowało przyjęcie nowej koncepcji bezpieczeństwa, opartej na siłach i środkach własnych oraz wzajemnych zobowiązaniach wynikających z członkostwa w wymienionych organizacjach.

Obecne usytuowanie Polski na współczesnej politycznej mapie bezpieczeństwa (członkostwo w NATO, Unii Europejskiej czy współpraca zawiązana z USA) wymaga nowego spojrzenia na system bezpieczeństwa państwa, którego filarem jest aktywne uczestnictwo Polski w kształtowaniu bezpieczeństwa międzynarodowego, a tym samym bezpieczeństwa państwa.

Współczesne zagrożenia bezpieczeństwa

Rzeczywistość, z jaką mamy do czynienia na początku XXI wieku, powoduje, że sprawy związane z bezpieczeństwem stały się jednymi z najważniejszych problemów współczesnego i przyszłego świata. Natomiast zapewnienie stanu braku zagrożenia interesów państwa i jego swobodny rozwój zawsze było, jest i będzie zaliczane do

podstawowych zadań każdego państwa. Myślenie i edukacja o strategicznym środowisku bezpieczeństwa jest nieodłącznym atrybutem funkcjonowania każdej organizacji, a w tym i każdego państwa.

Międzynarodowe środowisko bezpieczeństwa podlega ciągłej ewolucji, gdyż wciąż pojawiają się nowe zagrożenia – jakościowo i ilościowo odmienne od konwencjonalnych i tradycyjnych wyzwań XX wieku. Źródeł owych zagrożeń należy obecnie upatrywać w dynamicznie rozwijającym się radykalnym fundamentalizmie, międzynarodowym terroryzmie i ponadnarodowej przestępczości zorganizowanej.

Współczesne wyzwania w dziedzinie bezpieczeństwa wynikają głównie z przemian, jakie dokonały się na kontynencie europejskim w ciągu ostatnich lat. Ryzyko wojny konwencjonalnej na dużą skalę zmniejszyło się radykalnie, ale równocześnie nastąpiła znacząca dywersyfikacja i globalizacja zagrożeń. Obecnie w otoczeniu Polski nie występują zagrożenia dla jej suwerenności, stabilności wewnętrznej i pozycji międzynarodowej. Zagrożenie militarne nie wynika tylko z faktu posiadania przez naszych sąsiadów określonego potencjału militarnego. Należy się liczyć, że w wypadku konfliktu będą oni mogli tego potencjału użyć w celu rozstrzygnięcia sporu na swoją korzyść. Analiza stanu potencjału państw sąsiadujących pozwoli na wygenerowanie wniosków o skali możliwego zagrożenia, w jakim może się znaleźć Polska. Wartości potencjałów militarnych państw sąsiadujących w odniesieniu do stanu naszego potencjału przedstawia tabela 1.

Tabela 1. **LIMITY CFE-1**¹

KRAJ	ŻOŁNIERZE	CZOŁGI	BWO	ARTYLERIA	SAMOLOTY	ŚMIGŁOWCE
POLSKA	234000	1730	2150	1610	460	130
BIAŁORUŚ	100000	1800	2600	1615	294	80

¹ Polska Zbrojna nr 31/2007, s. 39.

KRAJ	ŻOŁNIERZE	CZOŁGI	BWO	ARTYLERIA	SAMOLOTY	ŚMIGŁOWCE
UKRAINA	450000	4080	5050	4040	1090	330
ROSJA*	11450000	6350	11280	6315	3416	855
NIEMCY	345000	4069	3281	2445	900	280
SŁOWACJA	46667	478	683	383	100	40
CZECHY	93333	957	1367	767	230	50

* Na terytorium objętym CFE-1

Przedstawione powyżej porównanie potencjałów rażenia nie oddaje prawdziwego obrazu sytuacji, a zwłaszcza czynnika mogącego doprowadzić do konfliktu zbrojnego. Obecnie w ocenie teoretyków wojskowych nie ma państwa lub grupy państw, które w perspektywie najbliższych lat mogłyby stanowić konwencjonalne zagrożenie dla NATO czy UE, a którym wymienione organizacje nie mogłyby się skutecznie przeciwstawić. Reasumując, w perspektywie krótko i średnioterminowej, prawdopodobieństwo wystąpienia konfliktu zbrojnego na dużą skalę jest znikome.

Zmniejszeniu zagrożenia wojną globalną lub kontynentalną towarzyszy wzrost liczby kryzysów lokalnych, przeradzających się niejednokrotnie w konflikty lokalne lub regionalne. Ich źródła są różnorodne: właśnie etniczne i religijne, spory graniczne, naruszenia praw człowieka, katastrofy naturalne i wywołane działalnością człowieka, niedobór podstawowych środków do egzystencji, zapaść gospodarczo-cywilizacyjna, osłabienie lub rozpad struktur państwowych itp. Naruszając zarówno rzeczywiste, jak i subiektywne poczucie bezpieczeństwa, stanowią one poważne źródło destabilizacji.

Coraz większego znaczenia nabiera natomiast ewolucja zagrożeń – od podmiotowych do przedmiotowych. Współcześnie coraz trudniej jest określić podmioty będące źródłem zagrożeń (państwo, organizacja lub grupa społeczna), ważniejsze stają się warunki i czynniki generujące potencjalne zagrożenia oraz obszary ich występowania, np. obszar byłych republik radzieckich, Bałkany, Bliski Wschód i Afryka Północna. Poprzez coraz to szersze otwarcie granic pojawia się olbrzymia przestrzeń, w której wewnętrzne i zewnętrzne aspekty bezpieczeństwa stały się trudne do podziału. Wśród zjawisk determinujących zmiany w środowisku bezpieczeństwa należy wymienić także zagrożenia płynące ze strony państw słabych i państw w stanie rozkładu oraz podmiotów pozapaństwowych.

Robert Scales w wydanej przez US Army War College w Pensylwanii książce „Przyszła wojna” (*Future Warfare*) wyodrębnia 5 źródeł konfliktów, mających stanowić zagrożenie pokoju światowego w pierwszych dekadach XXI wieku². Do źródeł tych zalicza:

- podziały biedny – bogaty,
- problemy etniczne,
- walkę o dominację,
- przeciwstawne interesy ekonomiczne,
- walkę o strefy surowców naturalnych.

Współcześnie towarzyszą nam zagrożenia, które są związane przede wszystkim z napięciami i niestabilnością wywoływanymi przez terroryzm międzynarodowy, rozprzestrzenianiem broni masowego rażenia oraz nieprzewidywalną polityką reżimów autokratycznych. Polska, jak każdy inny członek wspólnoty euroatlantyckiej, jest wystawiona bezpośrednio na ww. zagrożenia. Wyzwania dla bezpieczeństwa wiążą się z opóźnieniami rozwojowymi, ubóstwem, degradacją środowiska naturalnego, chorobami, niekontrolowaną migracją, napięciami etnicznymi, kurczącymi się zasobami naturalnymi, z osłabieniem możliwości regulacyjnych państw i organizacji międzynarodowych z powodu pogłębiającej się polaryzacji poziomu rozwoju i życia pomiędzy krajami bogatymi a biednymi i rosnącej na tym tle frustracji i niezadowoleniem społecznym.

W obecnym stuleciu jednym z zasadniczych wyzwań dla szeregu państw oraz ich systemów bezpieczeństwa będzie skuteczne przeciwdziałanie oraz efektywna reakcja na nabierające coraz wyraźniejszych kształtów i groźniejszych form zagrożenia asymetryczne. Wagę tych zagrożeń, a szczególnie ich potencjalne, ale i realne destrukcyjne oddziaływania na państwo i jego obywateli, zaczęło dostrzegać coraz większe grono krajów i organizacji międzynarodowych.

Oceniając możliwości wystąpienia zagrożenia bezpieczeństwa międzynarodowego, zasadne wy-

² Scales R. *Future warfare*, US Army War College, Carlisle Barracks 1999.

daje się potwierdzenie opinii wielu specjalistów, którzy uznają, że będą to w większości zagrożenia asymetryczne. W opinii K. Piątkowskiego do charakterystycznych cech zagrożeń wojny asymetrycznej należą³:

- cele – prowadzący wojnę asymetryczną nie ogranicza ataku do potencjału militarnego przeciwnika, z założenia uznając za cel całość jego terytorium, społeczeństwa i zasobów; preferowane są cele, których rażenie przyniesie największy efekt psychologiczny,
- organizacja – wojny asymetrycznej nie muszą prowadzić siły zbrojne; bez względu na to, czy jest ona inspirowana, wspierana czy prowadzona przez jakieś państwo lub na jego zlecenie, wykonawcą uderzeń asymetrycznych są grupy zakonspirowane na terytorium przeciwnika,
- technika – broń w wojnie asymetrycznej może być wszystko: uzbrojenie konwencjonalne (materiał wybuchowy, przenośne wyrzutnie rakiet), broń masowego rażenia (ładunki jądrowe, biologiczne, chemiczne), niekonwencjonalne (samolot pasażerski, samochód pułapka),
- metody działania – im dany sposób działania ma mniej wspólnego z prowadzeniem konwencjonalnych operacji wojskowych, tym większe jest prawdopodobieństwo, że zostanie wykorzystany przez podmiot prowadzący działania asymetryczne – przenikanie w struktury terytorialne społeczeństwa, stosowanie metod opartych na działaniach partyzanckich, kryminalnych itp.,
- zasięg – w przeciwieństwie do „zwykłych” działań terrorystycznych, wojna asymetryczna wyróżnia się skalą i zasięgiem działania; nie jest on ograniczony geograficznie – przeciwnik jest atakowany zarówno na swoim terytorium, jak też w każdym punkcie globu, gdzie znajdują się jego obywatele lub zasoby; to samo dotyczy skali działań – z założenia mają być intensywne.

Istota zmian we współczesnym środowisku bezpieczeństwa polega zatem na przesuwaniu się punktu ciężkości z zagrożeń klasycznych (inwazja zbrojna), których rola się zmniejsza, na zagrożenia asymetryczne, których źródłem stają się także trudne do zidentyfikowania podmioty pozapaństwowe.

Obecnie żadne zagrożenie nie jest czysto militarnym przedsięwzięciem i nie może być pokonane tylko przez czysto militarne środki. Każde z tych zagrożeń wymaga bowiem posiadania i współdziałania róż-

nych instrumentów w skali państwa i społeczności międzynarodowej⁴.

Strategie i koncepcje bezpieczeństwa międzynarodowego

Współcześnie bezpieczeństwo międzynarodowe i narodowe nie jest zjawiskiem statycznym. Analiza konfliktów militarnych na przełomie XX i XXI wieku wskazuje, iż jest to proces wysoce dynamiczny. Do historii można zaliczyć prosty dwubiegunowy system (okres zimnej wojny), oparty nie tyle na równowadze sił (równowagi takiej nigdy nie było), co na równowadze strachu. Bezpieczeństwo międzynarodowe odznaczało się w tym okresie znaczną stabilnością, której towarzyszyło wysokie ryzyko wybuchu wojny jądrowej. Wraz z zakończeniem zimnej wojny ten stan rzeczy należy do przeszłości.

Bezpieczeństwo międzynarodowe nie jest kategorią pojęciową dającą się jednoznacznie zdefiniować. Kiedy przyjmie się, że bezpieczeństwo sojuszu jest stanem niezagrożenia, umożliwiającym bezpieczną egzystencję i rozwój, wówczas możemy przyjąć, że zapewnienie bezpieczeństwa dotyczy ochrony (obrony) przed istniejącymi lub przewidywanymi zagrożeniami. Zadanie zapewnienia państwu, sojuszu bezpieczeństwa oznacza w konsekwencji zapewnienie pokoju⁵.

Rozpatrując kwestie bezpieczeństwa w nauce i praktyce stosunków międzynarodowych, można uznać, iż bezpieczeństwo to stan, w którym państwa mają poczucie pewności, że brak jest groźby ataku militarnego, politycznych presji, nacisku gospodarczego, zagrożenia ekologicznego czy utraty istotnych wartości kulturowych i tożsamości kulturowych i narodowych, co stanowiłoby przeszkodę dla rozwoju państw, współpracy międzynarodowej i utrzymania pokoju.

Rozpatrywane kwestie związane z pojęciem zewnętrznego bezpieczeństwa państwa stanowią kategorię zmienną w czasie, jest jednak ona ściśle związana ze stanem stosunków międzynarodowych oraz dominującymi na tym obszarze strategiami politycznymi bezpieczeństwa innych państw. Cel działania poszczególnych państw w dziedzinie bezpieczeństwa powinien być ukierunkowany w głównej mierze na ochronę przed istniejącymi potencjalnymi zagrożeniami i zdolność narodu do

³ Piątkowski K., *Wojna nowego typu? Polska w Europie*, Warszawa 2002, s. 12.

⁴ Por. Kaczmarek J. *Współczesne bezpieczeństwo*, Warszawa 2008, s. 20.

⁵ Por. Carnovale M. *Partnerzy i sojusznicy NATO. Stosunki cywilno-wojskowe i demokratyczna kontrola nad armią*, Bliziej NATO, z. 3, Warszawa 1998, s. 18.

ochrony jego wewnętrznych wartości przed zewnętrznymi zagrożeniami.

Właściwe projektowanie polityki bezpieczeństwa międzynarodowego i narodowego powinno uwzględniać współczesny i dający się przewidzieć charakter zagrożeń. Prowadzone analizy wskazują, że dziś istnieje małe prawdopodobieństwo wybuchu światowej wojny – konfliktu militarnego na szeroką skalę – czy światowej wojny nuklearnej, ale jest też bardzo niski stopień stabilności, od wielu lat bowiem utrzymuje się stan niepewności i co gorsza – nieprzewidywalności. Wydarzenia z 11 września 2001 roku pogłębiły ten stan rzeczy. Dla nikogo nie powinno być tajemnicą, że w zglobalizowanym świecie typowe zagrożenia militarne ustępują pola zagrożeniom asymetrycznym i wzrastającym na sile zagrożeniom terrorystycznym.

Poszukując odpowiedniego antidotum na dostrzeżone zagrożenia, należy wyjść z generalnego założenia, iż obecnie bezpieczeństwo nie może być tylko kwestią narodową. Istnieje potrzeba globalnego podejścia do problemu i tylko na filarach międzynarodowego systemu bezpieczeństwa można budować skuteczne narodowe systemy bezpieczeństwa. W świecie globalnych zagrożeń współpraca międzynarodowa staje się warunkiem koniecznym zachowania pokoju, bezpieczeństwa międzynarodowego i narodowego. Klasyczny bowiem podział na wewnętrzne i zewnętrzne aspekty bezpieczeństwa dawno przeszedł do historii. Główne założenia ONZ bezpieczeństwa międzynarodowego ukazują jako sumę i rezultat bezpieczeństwa każdego oddzielnie i wszystkich państw członkowskich razem wziętych. Przedstawiana koncepcja bezpieczeństwa międzynarodowego zbudowana jest na idei współdziałania państw współtworzących system. Fundamentem tych założeń jest zasada zbiorowej samoobrony – agresja (napad) wobec któregośkolwiek z uczestników systemu uważany jest za napad na wszystkich pozostałych i zobowiązuje do przyścia z pomocą w rozwiązaniu sytuacji kryzysowej. Koncepcja wspólnego bezpieczeństwa zakłada partnerstwo i przymus współdziałania w rozwiązywaniu sporów międzynarodowych. Wspólne bezpieczeństwo tworzy strukturę umożliwiającą zmniejszenie na-

pięć i redukcję czynników konfliktogennych oraz groźbę wojny⁶. Koncepcja strategiczna Sojuszu NATO zakłada stałe utrzymanie zdolności użycia swoich sił w rejonie konfliktu i kryzysu, między innymi: skuteczność działań wojskowych w każdych dających się przewidzieć okolicznościach stanowiącej podstawę zdolności Sojuszu do zapobiegania konfliktom, reagowania na kryzys oraz organizowania operacji reagowania kryzysowego nieujętych w artykule 5. Traktatu Waszyngtońskiego. Operacje te mogą stwarzać poważne wyzwania wymagające jednocześnie dużych umiejętności politycznych i wojskowych do wspólnych wielonarodowych działań⁷. W przypadku kryzysów mogących prowadzić do militarnego zagrożenia bezpieczeństwa państw NATO, siły zbrojne Sojuszu mogą uzupełnić lub wzmocnić działania polityczne w ramach szerokiego podejścia do problemu bezpieczeństwa, przyczyniając się w ten sposób do opanowania kryzysów i ich pokojowego rozwiązania⁸.

Europejska strategia bezpieczeństwa jest także ukierunkowana na zapobieganie i rozwiązywanie konfliktów. W swoich założeniach uwzględnia nie tylko uwarunkowania militarne i polityczne, ale również te o charakterze ekonomicznym, społecznym i międzykulturowym. Strategia ta odniesie sukces wyłącznie wtedy, gdy dokonana zostanie całościowa analiza zagrożeń oraz zostanie ustalona ich wspólna definicja. Pozwoli to na wyznaczenie strategicznych celów wspólnych dla wszystkich państw Unii (jak zaproponował były generał armii francuskiej w stanie spoczynku Philippe Morillon). Wiarygodność UE będzie zależała również w znacznym stopniu od zdolności do posiadania odpowiedniego potencjału militarnego, który będzie sfinansowany z budżetu wspólnotowego.

Zapewnienie bezpieczeństwa narodowego, nazywanego również bezpieczeństwem państwa⁹, jest jedną z podstawowych funkcji każdego kraju, obejmującą problematykę przeciwstawiania się wszelkim zewnętrznym oraz wewnętrznym zagrożeniom jego istnienia i rozwoju. Całość ujęcia bezpieczeństwa państwa powinna obejmować aspekty wewnętrzne i zewnętrzne¹⁰. Jest to uwarunkowane potrzebami bezpieczeństwa wewnątrz struktury

⁶ <http://www.un.org>, <http://www.unic.un.org.pl>

⁷ Binkowski H. et al., *NATO w systemie bezpieczeństwa euroatlantyckiego*, materiały do studiowania, Warszawa 2004, s. 145.

⁸ Kaczmarek J. *NATO – Polska 2000*, Wrocław 1999, s. 52.

⁹ Do czynników wpływających na bezpieczeństwo państwa zaliczamy: położenie geopolityczne, gospodarkę, politykę, siły zbrojne, zagrożenia militarne, zagrożenia pozamilitarne, świadomość obywateli i ekologię. Por. Malak K. *Bezpieczeństwo i obronność państwa*, Warszawa 1998, s. 87.

¹⁰ Freedman L. *The Concept of Security* [w:] Hawkesworth M., Kogan M. *Encyclopedia of Government and Politics*, Vol. 2, London-New York 1992, s. 733.

społeczeństwa, jak również funkcjonowaniem i ewolucją środowiska międzynarodowego, w którym powstają różnorodne zagrożenia i wyzwania. Biorąc pod uwagę fakt, że powszechnie pojmowane bezpieczeństwo ma bezpośredni związek z zagrożeniami zewnętrznymi, wiodące znaczenie jest przypisywane polityce zagranicznej kraju w całości kształcie przedsięwzięć zmierzających do ochrony jego suwerenności¹¹.

Z początkiem lat dziewięćdziesiątych, kiedy Polska znalazła się w zupełnie nowej sytuacji, wokół pojawiły się nowe państwa: zjednoczone Niemcy, podzielone Czechy i Słowacja, niepodległa Ukraina, Białoruś i Litwa oraz zmieniona ustrojowo Rosja. W tym też okresie Polska przechodziła czas transformacji politycznej, militarnej i gospodarczej. Równoległe z tymi przemianami Rzeczpospolita Polska dążyła do zapewnienia sobie bezpieczeństwa w ramach euroatlantyckich struktur bezpieczeństwa międzynarodowego (NATO i Unia Europejska).

Ostatnimi czasy poziom bezpieczeństwa europejskiego oparty na Sojuszu Północnoatlantyckim został wzmocniony poprzez jego rozszerzenie, co zwiększyło jednocześnie obszar demokracji i stabilności na kontynencie europejskim. Należy jednak podkreślić, że wejście Polski w struktury NATO nie było celem ostatecznym. Jest etapem i jednym z zadań strategicznych na drodze do zapewnienia możliwości pewniejszego i łatwiejszego osiągnięcia celu nadrzędnego, jakim dla każdego państwa jest zagwarantowanie bezpieczeństwa narodowego, jego prawa do życia w pokoju, suwerenności, nienaruszalności terytorialnej i rozwoju ekonomicznego. Ponieważ Europa nie stoi już w obliczu niebezpieczeństwa wojny na dużą skalę, zadanie Polski polega na zbudowaniu odpowiedniego potencjału obronnego czasu pokoju¹².

W celu utrzymania stabilności w rejonie i zapewnienia bezpieczeństwa wobec różnorodnych zagrożeń, które niespodziewanie mogą pojawić się w przyszłości, Polska musi w ramach struktur NATO, ONZ i UE utrzymać silny, odpowiednio finansowany potencjał obronny¹³. Zarówno ONZ, Sojusz Północnoatlantycki, jak i Unia Europejska realizują dwutorową strategię promocji stabilności w całym świecie (Europie), przyjmując nowych członków i oferując wieloaspektowe formy współpracy

tym państwom, których członkostwo w NATO lub UE nie jest jeszcze możliwe. Przyjęta strategia odzwierciedla potrzebę kontynuacji rozszerzenia, ale bez osłabienia wewnętrznej zdolności działania instytucji¹⁴. Środowisko bezpieczeństwa w Europie i wokół Europy nadal ulega zmianom. Pozytywnie wpływają na nie przemiany związane z postępującą integracją europejską i euroatlantycką oraz pogłębiającą się współpracą regionalną w Europie, a także z transformacją w państwach, które rozpoczęły reformy demokratyczne i wolnorynkowe.

Głównym przesłaniem (założeniem) Strategii Bezpieczeństwa Narodowego RP z 2007 roku jest zapewnienie bezpieczeństwa państwa w nowych warunkach międzynarodowych. Powyższe założenia wymagają zwiększonej aktywności w sferze polityki zagranicznej¹⁵. W szczególności chodzi tu o takie działania, jak¹⁶:

- dbanie o sprawność mechanizmów sojuszniczych (zwłaszcza o funkcjonowanie Paktu Północnoatlantyckiego, który określany jest nadal jako najważniejsza gwarancja zewnętrznego bezpieczeństwa i stabilnego rozwoju naszego kraju),
- troska o zapewnienie skuteczności instytucji międzynarodowych i prawa międzynarodowego (głównie Organizacja Narodów Zjednoczonych, Unia Europejska, Organizacja Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie),
- zachowanie przyjaznych stosunków z krajami sąsiedzkimi (nie można bowiem – nawet w okresie funkcjonowania w „globalnej wiosce” – gubić z oczu najbliższego otoczenia) oraz partnerskimi (tu szczególnie rola przypada Stanom Zjednoczonym, które zaraz po NATO wymienia się jako najważniejszego gwaranta naszego bezpieczeństwa),
- wspieranie procesów transformacji w Europie Wschodniej i Południowej,
- udział w umacnianiu mechanizmów kontrolnych w dziedzinie nieprolifracji broni masowego rażenia,
- utrzymywanie gotowości do uczestnictwa w akcjach zapobiegania konfliktom i utrzymania pokoju,
- udział w działaniach na rzecz promocji demokracji i poszanowania praw człowieka.

¹¹ Kukulka J., Zięba R. *Polityka zagraniczna państwa*, Warszawa 1992, s. 64-69.

¹² S. Kępcza, *Uwarunkowania i zagrożenia bezpieczeństwa państwa w świetle aktualnej sytuacji międzynarodowej*, Wrocław 2004, s. 328.

¹³ *Polityka obronna oraz struktury SZ RP w warunkach rozszerzenia NATO*, Warszawa 1997, s. 15.

¹⁴ P. Schmidt, *Rozłącznie ale nie odrębnie* [w:] *Przegląd NATO, Większa sprawność i lepsza równowaga*, Bruksela 2000, s. 12.

¹⁵ *Strategia bezpieczeństwa narodowego RP*, Warszawa 2007 (<http://www.wp.mil.pl>).

¹⁶ Ibidem.

W interesie Polski leży współkształtowanie systemu bezpieczeństwa międzynarodowego, który będzie coraz efektywniej eliminować różnego typu zagrożenia i sprzyjać budowie równowagi interesów oraz współpracy międzynarodowej w rozwiązywaniu globalnych problemów i wyzwań. Podstawową zasadą polityki bezpieczeństwa naszego państwa jest traktowanie Europy i Ameryki Północnej jako jednolitego obszaru bezpieczeństwa. Tworzony zmusznie system bezpieczeństwa europejskiego może stać się w przyszłości głównym gwarantem suwerenności i niepodległości Rzeczypospolitej.

Polska będzie kontynuować politykę aktywnego zaangażowania w sprawy utrzymania międzynarodowego pokoju i bezpieczeństwa zarówno w skali regionalnej, jak i globalnej. Wyrazem gotowości do odgrywania odpowiedzialnej roli międzynarodowej jest nasze duże zaangażowanie w proces stabilizacji w Iraku i Afganistanie. Podjęcie się stabilizacji w Iraku i bezpośredniej walki z terroryzmem i stabilizacji w Afganistanie podnosi pozycję międzynarodową Polski, a należyte wykonanie powierzonych zadań jest źródłem dodatkowego prestiżu, utrwala obraz Polski jako odpowiedzialnego i solidarnego partnera na arenie międzynarodowej. Polska ma jednocześnie świadomość, że aktywna rola w koalicji antyterrorystycznej może wystawiać kraj na ryzyko ataków i wrogich akcji ze strony ugrupowań, którym społeczność międzynarodowa wydała walkę¹⁷.

Konstatując, założenia polityki bezpieczeństwa narodowego i międzynarodowego nakładają na nasz kraj (w szczególności na Siły Zbrojne RP) zobowiązanie do udziału w różnego rodzaju operacjach militarnych (wojennych i nie tylko) w ramach potrzeb rozwiązania zaistniałej sytuacji kryzysowej pod egidą organizacji ONZ, NATO, UE, stojących na straży bezpieczeństwa. Obecność naszych kontyngentów w składzie wielonarodowych sił zadaniowych oraz w ramach reagowania kryzysowego to olbrzymi narodowy wkład w utrzymanie bezpieczeństwa międzynarodowego, a tym samym bezpieczeństwa narodowego.

Nowe kierunki rozwoju międzynarodowego bezpieczeństwa

Współcześnie NATO i Unia Europejska funkcjonują w tym samym środowisku bezpieczeństwa

militarnego. Większość państw wchodzących w skład NATO i UE to członkowie obu organizacji. Naukowcy zajmujący się ich tematyką bardzo często stawiają sobie pytanie, czy obie organizacje się nie dublują i czy państwom Europy potrzebne jest członkostwo w NATO. Oceny współczesnych zagrożeń bezpieczeństwa, globalny charakter owych zagrożeń powoduje, iż tylko partnerstwo wszystkich organizacji może wzmacniać stan bezpieczeństwa międzynarodowego. W świecie globalnych zagrożeń współpraca i partnerstwo są warunkami przetrwania w pokoju i skutecznego przeciwstawiania się możliwym zagrożeniom wojennym. Partnerstwo to taki rodzaj współdziałania, które oparte jest na równych zasadach, tj. korzyści i współodpowiedzialności. Własne cele można osiągać, utrzymując wspólne wartości. Partnerstwo gwarantuje instytucjonalną współpracę. Należy przypuszczać, iż współpraca dalej się będzie rozwijała, ponieważ zarówno NATO, jak i Unia Europejska nie są w stanie samodzielnie rozwiązać wszystkich problemów związanych z zapewnieniem szeroko rozumianego bezpieczeństwa¹⁸.

Oceniając stan bezpieczeństwa europejskiego, możemy przyjąć tezę, iż Europie nie zagraża żadne państwo, a poziom jej bezpieczeństwa zależy przede wszystkim od działań na rzecz rozwiązywania konfliktów i kryzysów poza jej obrębem. Zdecydowana większość kryzysów ma swoje źródła w skomplikowanej sytuacji wewnętrznej. Podłoże dzisiejszych konfliktów to przede wszystkim zła sytuacja gospodarcza kraju połączona z problemami etnicznymi i niezadowolaniem z władzy. Powoduje to narastanie nastrojów nacjonalistycznych i w konsekwencji często prowadzi do wybuchu konfliktów wewnątrzpaństwowych. Dlatego też wyzwaniem dla społeczności międzynarodowej będzie przede wszystkim dostosowanie regulacji prawnomiędzynarodowych oraz wykształcenie instrumentu reagowania w przypadku kryzysów o charakterze wewnętrznym.

Analizując kwestię zarządzania bezpieczeństwem NATO i Unii Europejskiej, możemy wyciągnąć wnioski, iż w obu tych organizacjach przedsięwzięcia te oparte są na podobnych zasadach. Zarówno NATO, jak i Unia Europejska w swoich założeniach przyjęły, iż głównym celem ich działalności w sytuacji kryzysowej jest: redukcja

¹⁷ *Strategia bezpieczeństwa narodowego RP*, Warszawa 2007 (<http://www.wp.mil.pl>).

¹⁸ *NATO jest i będzie gwarantem naszego bezpieczeństwa, nie jako współzawodnik, lecz jako partner strategiczny. Jakie skutki wywiera to partnerstwo dla pokoju i stabilności widzieliśmy w praktyce na Bałkanach*. Tak mówił J. Solana, prezentując dokument pn. *Strategia bezpieczeństwa Unii Europejskiej. Implikacje dla Europy w zmieniającym się świecie*, Berlin 2003 [w:] Binkowski H. et al. *NATO w systemie bezpieczeństwa euroatlantyckiego*, Warszawa 2004, s. 446.

napięć, podejmowanie działań, które pozwolą uniknąć konfliktu oraz odparcie ewentualnej agresji. Zarządzanie bezpieczeństwem w sytuacjach kryzysowych opiera się na następujących zasadach: Rada Północnoatlantycka i Rada Europejska są najwyższą władzą; decyzje podejmowane są poprzez konsens; stali są przedstawiciele wszystkich elementów rządów; siły zbrojne pozostają cały czas pod kontrolą polityczną i żadna decyzja o planowaniu użycia sił nie może być podjęta bez politycznego przyzwolenia. Podobne założenia zarządzania militarnego przyjęte przez obie organizacje ułatwiają współpracę i partnerstwo. Natomiast odrębną sprawą jest proces planowania i praktyka ćwiczeniowa. Na tym obszarze potrzebne są ujednolicenia, co podniesie sprawność działania w przypadku wspólnego rozwiązywania sytuacji kryzysowych.

Należy przypuszczać, iż głównym zadaniem Unii Europejskiej i NATO, dotyczącym bezpieczeństwa będzie zwalczanie terroryzmu i kontrola zbrojeń. Aczkolwiek terroryzm nie jest zjawiskiem nowym, to uaktywnił się na początku XXI wieku i tragicznie dotknął Stany Zjednoczone, Wielką Brytanię i Hiszpanię. Oceniając to zjawisko, należy się spodziewać w najbliższych latach jego nasilenia, ponieważ stanowi ono dogodną, ekonomiczną i skuteczną (efektywną) formę osiągania celów politycznych.

Walka z terroryzmem staje się jednym z ważniejszych zadań polityki bezpieczeństwa. Z tego względu zdolność do interwencji militarnej jako środek obrony państw i regionów jest niezbędna przede wszystkim w celu¹⁹:

- niedopuszczenia do prawdopodobnych konfliktów lub zakończenia już istniejących wojen, gdyż stanowią one pożywkę do powstawania i rozwoju organizacji terrorystycznych,
- rozbicia fizycznego siatek terrorystycznych i ośrodków szkoleniowych,
- przeprowadzania prewencyjnych operacji, uniemożliwiających wsparcie terrorystów przez państwa i organizacje tym zainteresowane.

NATO i Unia Europejska deklarują współpracę z wszelkimi organizacjami w walce z terroryzmem, aby ograniczyć jego skalę. W swoje działania angażują wszelkie zasoby i instrumenty cywilne oraz wojskowe, sojusznicze i narodowe (państw członkowskich). NATO i Unia Europejska dążą do zwiększonego skupienia się na problemie przeciw-

działania rozprzestrzenianiu się broni masowego rażenia i kontroli zbrojeń. Powstrzymywanie ambicji atomowych niektórych państw, kontrola rozwoju zbrojeń i przeciwdziałanie nielegalnemu handlowi bronią mogą stanowić podstawę bezpieczeństwa międzynarodowego.

Nową tendencją jest podejmowanie misji o charakterze cywilnym, policyjnym i doradczym, które mają decydujące znaczenie w fazie odbudowy życia społecznego i instytucji publicznych na zasadach demokratycznych²⁰.

Kolejnym kierunkiem rozwoju bezpieczeństwa międzynarodowego jest zaangażowanie NATO, a zwłaszcza Unii Europejskiej, poza strefą euroatlantycką. Poprzez rozwiązywanie konfliktów bezpośrednio niezagrażających Europie czy bezpieczeństwu Sojuszu podnosi się stan bezpieczeństwa międzynarodowego. Takie podejście wynika z nowej filozofii zaakceptowanej przez NATO i Unię Europejską, gdzie obie organizacje wyznają zasady:

- po pierwsze – niebezpieczeństwom należy przeciwdziałać tam, gdzie one powstają, neutralizować źródła powstających zagrożeń,
- po drugie – w większym niż dotychczas stopniu należy prowadzić działania cywilno-militarne, ale też skuteczności owych działań należy upatrywać w tym, iż oprócz środków militarnych należy szeroko wykorzystywać środki polityczne, dyplomatyczne, ekonomiczne i inne.

W erze globalizacji stan międzynarodowego bezpieczeństwa militarnego w coraz większym stopniu zależy od efektywnego systemu militarnego. Wzmacnianie społeczności międzynarodowej, rozwój dobrze funkcjonujących instytucji międzynarodowych oraz ład oparty na prawie, to cele sojuszu, zarówno NATO, jak i Unii Europejskiej. Sytuacja stanu zagrożeń wymaga koordynacji międzynarodowej pomiędzy najważniejszymi aktorami środowiska bezpieczeństwa, czyli Unii Europejskiej i Sojuszu NATO. Posiadanie przez obie organizacje sprawnych i skutecznych narzędzi w postaci Grup Bojowych i Sił Odpowiedzi może być dzisiaj gwarantem bezpieczeństwa militarnego.

Konstatacje

Analiza stanu bezpieczeństwa, a przede wszystkim rozpoznanie trendów rozwoju cywilizacyjnego wskazują, że polityka bezpieczeństwa nadal się będzie zmieniała. Przyrost naturalny ludności,

¹⁹ Kaczmarek J. *Współczesne bezpieczeństwo*, ibidem, s. 12.

²⁰ R. Zięba, *Bezpieczeństwo międzynarodowe po zimnej wojnie*, Warszawa 2008, s. 291.

zmiany środowiskowe, eskalacja zagrożeń w postaci terroryzmu oraz dalszy gwałtowny rozwój nauki, techniki i technologii sprawiają, iż pojawią się nowe scenariusze polityki bezpieczeństwa. Zmiany te dotyczyć też będą kwestii zarządzania bezpieczeństwem. Dynamika zachodzących zmian i związana z nimi niepewność wymaga, by system zarządzania był sprawny i skuteczny, aby w krótkim czasie poprzez swoje instrumenty (siły zbrojne) mógł reagować na nowe formy zagrożeń i konfliktów.

Sprawność zarządzania bezpieczeństwem w aspekcie obecnych sojuszy to przede wszystkim głównie siły i środki sił zbrojnych NATO i Unii Europejskiej, które poprzez zdolność do szybkiego rozpoznania ognisk konfliktów powinny mieć możliwość użycia nie tylko głównych sił na duże odległości i interweniowania w wypadku kryzysu przy małych stratach, lecz również ochrony własnych sił zbrojnych, ludności i obiektów infrastruktury krytycznej.

Uzyskane wyniki badań w zakresie sojuszniczych aspektów zarządzania bezpieczeństwem pozwalają wnioskować, iż istnieje potrzeba dalszych regulacji. W dniu dzisiejszym, kiedy zagrożenia są nieprzewidywalne, a ich skala ma charakter globalny, żadne państwo nie jest w stanie samodzielnie

zapewnić sobie bezpieczeństwa. Współcześnie bezpieczeństwo Polski, Unii Europejskiej i Sojuszu NATO powinno opierać się na współpracy i partnerstwie. Dlatego potrzebne są dalsze zmiany, także w zakresie zarządzania bezpieczeństwem. Mając na uwadze międzynarodowy (sojuszniczy) aspekt zarządzania bezpieczeństwem, należy sądzić, iż jego filarami powinny być:

1. Współpraca poszczególnych państw w ramach NATO i Unii Europejskiej z wykorzystaniem swoich instytucji jako płaszczyzny do wspólnego tworzenia polityki bezpieczeństwa.

2. Wspólna polityka zagraniczna i bezpieczeństwa, w tym wzajemnie uzupełnianie się Europejskiej Polityki Bezpieczeństwa i Obrony (EPBiO) wraz z siłami wojskowymi (Grupy Bojowe) oraz Koncepcji Strategicznej NATO z siłami militarnymi (Siły Odpowiedzi NATO).

3. Współpraca z instytucjami ponadnarodowymi typu ONZ oraz zawiązywanie koalicji wielonarodowych dla wspólnego zapobiegania bądź rozwiązywania sytuacji kryzysowej.

Autor jest pracownikiem naukowo-dydaktycznym Akademii Obrony Narodowej w Warszawie

*Brak przemocy prowadzi do najwyższej etyki,
która jest celem całej ewolucji.
Dopóki nie przestaniemy krzywdzić innych
żywych stworzeń, ciągle będziemy dzikusami.*

Thomas Alva Edison